

НАДЗВИЧАЙНІ ВИТРАТИ: ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ EXTRAORDINARY EXPENSES: REPRESENTATION AND ACCOUNTING

В статті проаналізовано нормативні документи, які регламентують класифікацію надзвичайних подій та порядок ліквідації їх наслідків в Україні. Акцентовано увагу на втратах, понесених економікою України внаслідок повномасштабної агресії російської федерації, зокрема в галузі агробізнесу. Проаналізовано трактування термінів «надзвичайна подія», «надзвичайна ситуація», «форс-мажор» в нормативних документах та науковій періодиці, виявлено спільні і відмінні риси. Уточнено формулювання сутності терміну «надзвичайна подія» для потреб бухгалтерського обліку. Обґрунтовано необхідність введення окремого бухгалтерського рахунку для відображення витрат від надзвичайних подій, зокрема для потреб сільського господарства, враховуючи втрати галузі внаслідок воєнних дій. Запропоновано удосконалення форм фінансової звітності шляхом включення додаткових статей фінансових звітів, в яких детально будуть відображені втрати матеріальних ресурсів і витрати по ліквідації наслідків військової агресії.

Ключові слова: надзвичайна подія, надзвичайна ситуація, витрати, втрати від надзвичайних подій, фінансові результати.

УДК 657:25

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct67-39>

Єрмолаєва М.В.

к.е.н., доцент,
професор кафедри бухгалтерського
обліку та економічного контролю
Полтавський державний
аграрний університет

Тютюнник С.В.

к.е.н., доцент,
професор кафедри бухгалтерського
обліку та економічного контролю
Полтавський державний
аграрний університет

Дугар Т.Є.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
та економічного контролю
Полтавський державний
аграрний університет

Yermolaieva Maryna

Poltava State Agrarian University

Tiutiunnyk Svitlana

Poltava State Agrarian University

Dughar Tetjana

Poltava State Agrarian University

The article analyzes regulatory documents that regulate the classification of emergency events and the procedure for eliminating their consequences in Ukraine. Attention is focused on the losses suffered by the economy of Ukraine as a result of the full-scale aggression of the Russian Federation, in particular in the field of agribusiness. The interpretation of the terms "emergency event", "emergency situation", "force majeure" in normative documents and scientific periodicals was analyzed, common and distinctive features were revealed. The wording of the essence of the term "emergency event" for the needs of accounting has been clarified as an event of a natural, man-made or military nature that cannot be predicted or planned in the course of agricultural activity and which, according to its consequences, leads to significant human and material costs and causes damage to society, producers and natural environment. The need to introduce a separate accounting account to reflect expenses from emergency events, in particular for the needs of agriculture, taking into account the losses of the industry as a result of military actions, is substantiated. The emergency events currently taking place in Ukraine give reason to return to the Chart of Accounts of synthetic account 99 "Emergency expenses". The use of this account will provide an opportunity to reflect the reason for the loss of material values in the accounting. This will help to correctly determine exactly the amount of compensation that should be paid to the enterprise after the end of hostilities at the expense of the assets of the aggressor state. At the same time, account 99 "Emergency expenses" should include sub-accounts that would reflect the category of emergency events (for example, 991 "emergency expenses of a man-made nature"; 992 "Emergency expenses of a natural nature"; 993 "Emergency expenses of a social nature"; 994 "Emergency expenses of a military nature"). It is proposed to improve the forms of financial reporting by including additional financial statement line items, which will reflect in detail the loss of material resources and the costs of eliminating the consequences of military aggression. This will enable the user of financial statements to obtain the necessary information and adequately assess the losses suffered by the enterprise under the influence of emergency events. Amendments to the Chart of Accounts and financial statements will help to reflect in detail the losses incurred by enterprises as a result of military actions on the territory of Ukraine and to provide interested users with information for making management decisions. Accurate information on the amount of losses from emergency events will help determine the amount of material and moral damage caused to each enterprise and the economy of Ukraine as a whole.

Key words: extraordinary event, emergency situation, expenses, losses from extraordinary events, financial results.

Постановка проблеми. Сільське господарство є провідною галуззю економіки України, яка стабільно працює. Слід зазначити, що аграрний бізнес має певні специфічні особливості, які притаманні саме сільськогосподарському виробництву. В першу чергу саме сільське господарство має специфічні об'єкти обліку – тварини та рослини, які є живими організмами, перебувають в стані біологічних змін і в обліку носять назву біологічні активи.

По друге, аграрному виробництву притаманний сезонний характер. При цьому протягом року відбувається нерівномірний розподіл понесених витрат і отриманих доходів що може суттєво вплинути на показники господарської діяльності підприємств і ускладнює калькуляцію фактичної собівартості виробленої продукції.

По третє, аграрний бізнес напряму залежить від природних умов тієї місцевості, де розташовані виробничі підрозділи підприємства. Внаслідок впливу несприятливих природних факторів підприємства недоотримують продукцію, несуть значні втрати на ліквідацію негативного природного впливу на виробництво, часто несуть додаткові витрати по пересіванню сільськогосподарських культур.

Останні події, пов'язані з військовою агресією і веденням повномасштабних військових дій, призвели до втрат людських і матеріальних ресурсів України. Внаслідок війни аграрний сектор України несе величезні втрати. Так, за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, посівну кампанію неможливо було провести на 3,5 млн. га сільськогосподарських угідь.

Крім недоотримання врожаю, виробники внаслідок цього недоотримують грошові кошти від реалізації сільськогосподарської продукції, що суттєво вплине на рівень доходів підприємств та їх фінансові результати [1]. Бухгалтерська служба підприємства повинна вірно визначити причини виникнення додаткових витрат, правильно відобразити витрати в обліку і визначити основні шляхи їх зниження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Залежність аграрного бізнесу від негативного впливу природньо-кліматичних умов місцевості диктує необхідність постійного контролю за станом посівів сільськогосподарських культур та визначення втрат врожаю внаслідок несприятливих погодних умов. Актуальною проблемою обліку є чітке виокремлення витрат, пов'язаних з впливом надзвичайних подій. Повномасштабна агресія російської федерації спричинила значні збитки агропідприємствам у вигляді втрати врожаю та матеріально – технічних ресурсів. Перед обліковою службою постало завдання своєчасної фіксації понесених втрат і збитків та виділення окремого бухгалтерського рахунку для відображення понесених витрат. При дослідженні питання обліку витрат від надзвичайних подій здійснювалося вивчення нормативно-правових актів та законодавства України, наукових досліджень П. Г. Несенко, О. Ю. Цуканова, О. І. Чижішиної, Т. В. Дідоренко, І. М. Белової, О. С. Горай.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності термінів «надзвичайна подія» та «надзвичайні витрати», особливостей облікового відображення втрат підприємств аграрного сектору внаслідок надзвичайних подій та формування рекомендацій по вдосконаленню їх обліку та звітності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі господарювання суб'єкти бізнесу здійснюють різні види діяльності. Згідно з Міжнародним стандартом фінансової звітності 7 «Звіт про рух грошових коштів» підприємства здійснюють операційну, інвестиційну та фінансову діяльність [2]. Окрім названих видів діяльності у сільськогосподарських підприємств можуть виникати особливі види діяльності, пов'язані з ліквідацією наслідків впливу негативних природніх явищ, а останнім часом у зв'язку з повномасштабною агресією російської федерації в аграрному секторі виникли особливі події, які потребують значних фінансових ресурсів для ліквідації наслідків військових дій – відновлення втрачених посівів, розмінування сільськогосподарських угідь, очищення сільськогосподарських угідь від уламків військової техніки, необхідність компенсації втраченого врожаю. Внаслідок таких подій підприємства несуть значні витрати.

У бухгалтерському обліку такі події прийнято називати надзвичайними. Діючі нормативні документи, що регламентують методику обліку, не містять чіткого визначення терміну «надзвичайна подія». Частіше за все застосовується термін «надзвичайна ситуація» або «небезпечна подія». Тракткування цих термінів здійснюється іншими нормативними актами. Узагальнення трактувань термінів наведено в таблиці.

Слід зазначити, що трактування сутності терміну «надзвичайна подія» в бухгалтерському обліку дотепер носить дискусійний характер. При цьому застосовують терміни «надзвичайна подія», «надзвичайна ситуація», «форс-мажор». Бухгалтерське тлумачення надзвичайної події наводиться тільки в Методичних рекомендаціях з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств. Але це галузевий нормативний документ, який застосовується в споживчій кооперації. У зв'язку з цим існує потреба формування універсальної термінології, яка могла б бути застосована в усіх галузях економіки України, зокрема й в аграрній.

Для цього необхідно проаналізувати види надзвичайних ситуацій і виділити їх особливості. Так, відповідно до Класифікатора ДК 019:2010 надзвичайні ситуації вирізняються за характером походження, ступенем розповсюдження, обсягами втрат людських та матеріальних ресурсів. Їх можна поділити на надзвичайні ситуації техногенного, природнього, соціального та воєнного характеру.

Надзвичайні ситуації крім того можна поділити на надзвичайні ситуації державного рівня та надзвичайні ситуації в межах окремого господарюючого суб'єкта. О. І. Чижішин виділяє зовнішні і внутрішні фактори, що можуть спровокувати надзвичайну ситуацію. До зовнішніх відносяться природньо-кліматичні, суспільно-економічні та соціально-політичні фактори, до внутрішніх – виробничі, управлінські та технологічні [8]. Автор звертає увагу на те, що в сучасній системі обліку існують проблемні питання, пов'язані з обліковим відображенням наслідків надзвичайних ситуацій, зокрема, відсутність класифікації надзвичайних подій і, відповідно, пов'язаних з ними витрат і доходів, відсутність синтетичних рахунків для обліку таких операцій, різні підходи до трактування сутності понять в різних нормативних документах.

Н. М. Гудзенко визначає надзвичайну подію як «операцію, подію, яка не планується підприємством, не є періодичною і відрізняється від звичайних для цього підприємства операцій [9]. Автор зазначає, що в наукових колах існує припущення про те, що форс-мажор можна ототожнювати з надзвичайною подією, оскільки до форс-мажорних обставин прийнято відносити явища природнього або соціально-політичного та економічного характеру, на які неможливо здійснювати вплив.

Таблиця 1

Трактування сутності терміну «надзвичайна подія» в нормативних документах України

Визначення терміну	Нормативний документ
«Надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності»	Кодекс Цивільного захисту України, Р. 1, ст. 2 від 2.10.2012 р. № 5403-VI в редакції від 16.06.2022 р. № 2228-IX [3]
Надзвичайна ситуація – «Порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом чи іншою небезпечною подією, зокрема епідемією, епізоотією, епіфітотією, пожежею, що призвело (може призвести) до виникнення великої кількості постраждалих, загрози життю та здоров'ю людей, їх загибелі, значних матеріальних утрат, а також до неможливості проживання населення на території чи об'єкті, ведення там господарської діяльності»	Національний класифікатор України. Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010 від 11.10.2010 р. № v0457609-10 [4]
«Небезпечна подія – подія, у тому числі катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків»	Кодекс Цивільного захисту України Р.1, ст. 2 від 2.10.2012 р. № 5403-VI в редакції від 16.06.2022 р. № 2228-IX [3]
«Надзвичайна подія – пов'язана з використанням повітряного судна подія, що не відповідає визначенню термінів «авіаційна подія», «серйозний інцидент» чи «інцидент», пов'язана з технічним обслуговуванням, ремонтом, зберіганням, транспортуванням, під час якої настав один з таких наслідків»	Повітряний кодекс України, Р. 1, ст.1 від 19.05.2011 р. № 3393-VI в редакції від 16.06.2022 р. № 2228-IX [5]
«Надзвичайна подія – пов'язана з космічною діяльністю подія, що призвела до загибелі людей або заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, а також до знищення майна громадян, підприємств, установ та організацій чи заподіяння значної шкоди довкіллю»	Закон України «Про космічну діяльність» від 15.11.1996 р. № 502/96-ВР в редакції від 01.01.2022 р. № 1089-IX [6]
«Надзвичайна подія – подія, яка не може передбачитися у рамках звичайної діяльності та відбувається без участі підприємства неперіодично (повені, зсуви, землетруси, пожежі, техногенні аварії тощо)»	Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств від 28.07.2006 р. [7]

При цьому автор звертає увагу на можливість виникнення інших подій та обставин, які підприємство не може заздалегідь спланувати і передбачити. Наприклад, підприємство не може спланувати списання наявної кредиторської заборгованості, крадіжки, застосування штрафних санкцій. У разі загрози банкрутства на підприємстві може бути запроваджена санація, спрямована на оздоровлення його діяльності. Ми погоджуємося з тезою автора про те, що така подія носить екстраординарний характер і може також вважатися надзвичайною для конкретного суб'єкту господарювання. Відповідно термін «надзвичайна подія» є більш об'ємним, охоплює широке коло процесів, що відбуваються на підприємстві і включає в себе форс-мажор.

Якщо розглядати сферу аграрного виробництва, то необхідно зазначити, що агробізнес більш ніж інші галузі економіки підпадає під вплив природних факторів непереборної сили. Дотепер вирощування зернових культур залежить від впливу природно-кліматичних факторів. В останні десятиріччя спостерігаються значні зміни клімату і суттєве зниження рівня природного зволоження.

За даними дослідників вже 17 регіонів України увійшли до зони ризикованого землеробства [10, с. 41].

Це означає, що аграрні виробники можуть понести значні втрати урожаю від впливу посухи або недостатнього зволоження. Такі природні фактори можна віднести до надзвичайних подій, а втрати, пов'язані з їх впливом – до втрат від надзвичайних подій.

Т. В. Дідоренко та І. М. Белова визначають надзвичайні події в сільському господарстві як «стихійні явища або операції, які відрізняються від звичайної діяльності підприємства, і не очікується, що вони будуть повторюватися періодично або у кожному наступному звітному періоді (пожежі, повені, суховії, пилові бурі, морози тощо)» [11, с. 699]. Автори зазначають, що до витрат внаслідок надзвичайних подій слід відносити не тільки вартість втрачених ресурсів, а й витрати підприємства, пов'язані з подоланням наслідків негативного впливу природних явищ.

П. Г. Несенко та О. Ю. Цуканов зазначають, що під впливом надзвичайної події підприємство несе збитки у вигляді втрати врожаю, загибелі багаторічних насаджень або худоби. Крім того, до суми

загального збитку слід включати вартість насіння та посадкового матеріалу, матеріальних ресурсів, робіт та послуг, витрачених підприємством для пересівання культур, що втрачені [12]. Якщо втрачені посіви не були застраховані, то й страхового відшкодування підприємство не отримує, а це суттєво вплине на кінцеві результати його діяльності.

Події останніх місяців суттєво вплинули на бізнесові процеси, що відбуваються в усіх галузях економіки, зокрема й на сільське господарство. Внаслідок повномасштабної агресії російської федерації значна частина територій України перебуває під окупацією, на значних за розмірами територіях відбуваються активні бойові дії. Держава несе колосальні втрати в усіх галузях. Наразі Україна перебуває у стані надзвичайних подій воєнного характеру.

Виходячи з ситуації, що склалася на теперішній час, ми пропонуємо надзвичайні події трактувати наступним чином: «надзвичайна подія – це подія природнього, техногенного або військового характеру яку неможливо передбачити або спланувати в процесі здійснення сільськогосподарської діяльності і яка за своїми наслідками призводить до значних людських і матеріальних витрат і наносить збитки суспільству, виробникам та природньому середовищу» [13, с. 94].

В значній мірі потерпає від надзвичайних подій аграрна галузь. За підрахунками КШЕ сума завданих збитків сільському господарству України станом на червень 2022 р. становить 4,29 млрд. дол. з урахуванням вартості втраченого врожаю, знищення сільськогосподарських угідь і фактичного виведення їх з господарського обороту, забруднення сільськогосподарських угідь залишками знищеної військової техніки, паливно-мастильними матеріалами, мінами та вибухонебезпечними приладами [14].

При цьому в бухгалтерській служби підприємства виникає необхідність облікувати втрати та відобразити їх обліку. Відповідно до методичних рекомендацій з фіксування прямої шкоди, завданої сільськогосподарським підприємствам внаслідок збройної агресії російської федерації, фіксація заподіяної шкоди здійснюється на підставі проведеної інвентаризації. Інформація про завдану шкоду оприлюднюється на державних інформаційних ресурсах, зокрема «Росія заплатить».

Згідно п. 5.7 Методичних рекомендацій пропонується вартість знищених основних засобів відображати по дебету субрахунку 976 «Списання необоротних активів», а вартість знищених запасів – по дебету субрахунку 947 «Нестачі та втрати від псування цінностей» [15]. Дана пропозиція на думку авторів є досить дискусійною. На нашу думку при списанні матеріальних цінностей слід враховувати причину списання. Якщо матеріальні цінності пошкоджені внаслідок службової недбалості

відповідального працівника, повністю амортизувалися, зіпсувалися з природніх або інших причин, то застосування пропонованих Методичними рекомендаціями бухгалтерських записів є цілком слушним.

Якщо ж втрата матеріальних цінностей відбулася внаслідок воєнних дій, тобто відбулися надзвичайні події, то списання таких цінностей повинно відобразити саме цю причину. На сьогодні втрати від надзвичайних подій відображаються в обліку на субрахунок 977 «Інші витрати». О. С. Горай пропонує облік втрат внаслідок воєнних дій вести на субрахунок 978 «Витрати від надзвичайних ситуацій», відкриваючи відповідні аналітичні рахунки 1-го та 2-го рівня [16].

У діючому Плані рахунків не передбачено окремих синтетичних рахунків для обліку втрат і доходів від надзвичайних подій. Такі втрати і доходи відображаються у складі інших витрат та доходів. Ми вважаємо, що надзвичайні події, що відбуваються зараз в Україні, дають підставу для повернення в План рахунків синтетичного рахунку 99 «Надзвичайні витрати». Застосування цього бухгалтерського рахунку надасть можливість відобразити в обліку причину втрати матеріальних цінностей. Це допоможе правильно визначити саме ту суму відшкодування, яка має бути виплачена підприємству після закінчення військових дій за рахунок активів держави-агресора. При цьому на рахунок 99 «Надзвичайні витрати» слід передбачити субрахунки, які б відображали категорію надзвичайних подій. Наприклад: 991 «Надзвичайні витрати техногенного характеру»; 992 «Надзвичайні витрати природнього характеру»; 993 «Надзвичайні витрати соціального характеру»; 994 «Надзвичайні витрати воєнного характеру».

Ще одним актуальним питанням є отримання інформації про втрати підприємства внаслідок надзвичайних подій та фінансові результати його діяльності. Основним джерелом такої інформації є фінансова звітність. Дані фінансової звітності призначені для потреб зовнішніх користувачів і повинні допомогти їм у прийнятті відповідних управлінських рішень. Інформація про доходи і витрати підприємства міститься у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) ф. № 2. Формування фінансового результату відображається у Розділі 1 «Фінансові результати» шляхом порівняння одержаних доходів і понесених витрат. При цьому більш-менш деталізовано у звіті подана інформація про доходи і витрати операційної діяльності. Щодо інших витрат, то для їх відображення виділено єдину статтю 2270 «Інші витрати».

При необхідності отримати інформацію про втрати підприємства від надзвичайних подій із даної форми це зробити неможливо. На нашу думку, необхідно включити до додаткових статей

фінансової звітності статті 2276 «Витрати від надзвичайних подій техногенного характеру», 2277 «Витрати від надзвичайних подій природного характеру», 2278 «Витрати від надзвичайних подій соціального характеру», 2279 «Витрати від надзвичайних подій воєнного характеру». Це надасть можливість користувачу фінансової звітності отримати необхідну інформацію і адекватно оцінити втрати, що понесло підприємство під впливом надзвичайних подій.

Крім того, бажано деталізувати склад інших витрат у ф. № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» у розділі V «Доходи і витрати» шляхом введення статті 634 «Витрати від надзвичайних подій». Крім того, у розділі X «Нестачі і втрати від псування цінностей» доцільно додати статті 961–964, по яким наводити інформацію про вартість втрачених ресурсів внаслідок надзвичайних подій.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, питання вдосконалення методики обліку витрат від надзвичайних подій останнім часом набуло актуальності. Внесення змін до Плану рахунків і фінансової звітності допоможе детально відобразити в обліку втрати, які підприємства понесли внаслідок воєнних дій на території України і надати зацікавленим користувачам інформацію для прийняття управлінських рішень. Точна інформація про розміри втрат від надзвичайних подій допоможе визначити суми матеріальної і моральної шкоди, нанесеної кожному підприємству та економіці України в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Через бойові дії неможливо провести посівну на 3,5 млн га сільгоспземель. *Agravery. Аграрне інформаційне агентство*. 5 квітня 2022 р. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/cerez-bojovi-dii-nemozливо-provesti-posivnu-na-35-mln-gektariv-silgospzemel> (дата звернення: 15.07.2022).
2. Міжнародний стандарт фінансової звітності № 7 «Звіт про рух грошових коштів» від 01.01.2012 р. № 929_019. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019#Text (дата звернення: 15.07.2022).
3. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 г. № 5403-VI в редакції від 16.06.2022 р. № 2228-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 15.07.2022).
4. Національний класифікатор України. Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010 від 11.10.2010 р. № v0457609-10. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text> (дата звернення: 17.07.2022).
5. Повітряний кодекс України від 19.05.2011 р. № 3393-VI в редакції від 16.06.2022 р. № 2228-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text> (дата звернення: 18.07.2022).

6. Про космічну діяльність. Закон України від 15.11.1996 р. № 502/96-ВР в редакції від 01.01.2022 р. № 1089-IX. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.07.2022).

7. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств: затв. Центральною спілкою споживчих товариств України від 28.07.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006626-06#Text> (дата звернення: 17.07.2022).

8. Чижишин О. І. Проблемні питання обліку надзвичайних доходів і витрат. *Облік і фінанси АПК: освітній портал*. URL: <https://magazine.faaaf.org.ua/problemni-pitannya-obliku-nadzvichaynih-dohodiv-i-vitrat.html> (дата звернення: 19.07.2022).

9. Гудзенко Н.М., Настенко М.М. Поняття надзвичайної події та особливості відображення її наслідків в обліку. *Облік і фінанси АПК: освітній портал*. URL: <https://magazine.faaaf.org.ua/ponyattya-nadzvichaynoi-podii-ta-osoblivosti-vidobrazhennya-ii-naslidkiv-v-obliku.html#:~:te> (дата звернення: 19.07.2022).

10. Єрмолаєва М. В., Левченко З. М. Організаційні та облікові аспекти відображення надзвичайних подій в сільському господарстві. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством*: Матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. м. Полтава, 31 березня 2020 року. Полтава, 2020. С. 41–43.

11. Дідоренко Т. В., Белова І. М. Методика обліку витрат і доходів зі страхування майна на сільськогосподарських підприємствах. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 699–703. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5/162.pdf> (дата звернення: 18.07.2022).

12. Несенко П. Г., Цуканов О. Ю. Облік збитків, формування надзвичайних доходів і витрат у сільгоспвиробників у зв'язку зі стихійним лихом. *Облік і фінанси АПК: освітній портал*. URL: <https://magazine.faaaf.org.ua/oblik-zbitkiv-formuvannya-nadzvichaynih-dohodiv-i-vitrat-u-silgospvirobnykiv-u-zv-yazu> (дата звернення: 19.07.2022).

13. Єрмолаєва М. В. Надзвичайні події в обліку і звітності. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством*: Матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. м. Полтава, 14 – 15 квітня 2022 р. Полтава, 2022. С. 93–95.

14. Знищено посіви через війну? Нюанси оподаткування та облік списання. *Системи для бізнесу*. 17.06.2022 р. URL: <https://sys2biz.com.ua/news/znyssheno-posivy-cherez-vijnu-nyuansy-opodatkuvannya-ta-oblik-spysannya> (дата звернення: 17.07.2022).

15. Методичні рекомендації з фіксування прямої шкоди, завданої сільськогосподарським підприємствам внаслідок збройної агресії російської федерації: затв. Вченою Радою ННЦ «Інститут аграрної економіки» від 15.04.2022 р. № 4, Вченою Радою Інституту обліку і фінансів від 14.04.22 р. № 3. URL: http://www.aau.org.ua/media/publications/1859/files/Losses_2022_04_28_13_34_46_772662.pdf (дата звернення: 17.07.2022).

16. Горай О. С. Бухгалтерський облік зобов'язань та активів, що втрачено або пошкоджено в результаті бойових дій та окупації державних територій.

Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 2. С. 69–77. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2018/15.pdf (дата звернення: 18.07.2022).

REFERENCES:

1. Agravery. Agrarian information agency. Cherez bojovi diji nemozhlyvo provesty posivnu na 3,5 mln gha siljghospzemel [Because of hostilities, it is impossible to sow 3.5 million hectares of agricultural land]. Available at: <https://agravery.com/uk/posts/show/cerez-bojovidi-nemozhlyvo-provesti-posivnu-na-35-mln-gektariv-silghospzemel> (accessed 15 July 2022).
2. Ministerstvo finansiv Ukrainy (2012). Mizhnarodnyj standart finansovoi zvitnosti № 7 «Zvit pro rukh ghroshovykh koshtiv» [International Financial Reporting Standard № 7 «Cash Flow Statement» (Standard)]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019#Text (accessed 15 July 2022).
3. Kodeks cyviljnogho zakhystu Ukrainy (October 10, 2012) [Code of Civil Protection of Ukraine]. Law of Ukraine dated October 2, 2012; 5403-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (accessed 15 July 2022).
4. Nacionalnyj klasyfikator Ukrainy. Klasyfikator nadzvychajnykh situacij DK 019:2010 [National Classifier of Ukraine. Classifier of emergency situations DK 019:2010]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text> (accessed 17 July 2022).
5. Povitrjanyj kodeks Ukrainy (May 19, 2011) [Air Code of Ukraine]. Law of Ukraine dated May 19, 2011; 3393-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text> (accessed 18 July 2022).
6. Pro kosmichnu dijalnistj (November 15, 1996) [About space activity]. Law of Ukraine dated November 15, 1996; № 502/96. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 19 July 2022).
7. Centraljna spilka spozhyvchykh tovarystv Ukrainy (2006). Metodychni rekomendacii z analizu i ocinky finansovogho stanu pidpryjemstv [Methodological recommendations on the analysis and assessment of the financial state of enterprises]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006626-06#Text> (accessed 17 July 2022).
8. Chyzhyshyn O. I. (2012) Problemni pytannja obliku nadzvychajnykh dokhodiv i vytrat [Problematic issues of accounting for extraordinary income and expenses] *Oblik i finansy APK: osvithnij portal*. Available at: <https://magazine.faaf.org.ua/problemni-pitannya-obliku-nadzvichaynih-dohodiv-i-vitrat.html> (accessed 19 July 2022).
9. Ghudzenko N. M., Nastenka M. M. (2012) Ponjattja nadzvychajnoi podiji ta osoblyvosti vidobrazhennja jiji naslidkiv v obliku [The concept of an extraordinary event and the peculiarities of reflecting its consequences in accounting] *Oblik i finansy APK: osvithnij portal*. Available at: <https://magazine.faaf.org.ua/ponyattja-nadzvichaynoi-podii-ta-osoblyvosti-vidobrazhennja-ii-naslidkiv-vobliku.html#:~:te> (accessed 19 July 2022).
10. Jermolajeva M. V., Levchenko Z. M. (2020) Orghanizacijni ta oblikovi aspekty vidobrazhennja nadzvychajnykh podij v siljsjkomu ghospodarstvi [Organizational and accounting aspects of the display of emergency events in agriculture] *Proceedings of the Aktualni problemy ta perspektyvy rozvytku obliku, analizu ta kontrolju v socialjno-orijentovanih systemi upravlinnja pidpryjemstvom: III vseukrajinsjka naukovo-praktychna konferencija (Ukraine, Poltava, March, 31, 2020)*, Poltava: PSAU, pp. 41–43.
11. Didorenko T. V., Belova I. M. (2018) Metodyka obliku vytrat i dokhodiv zi strakhuvannja majna na siljsjoghospodarsjkykh pidpryjemstvakh [Methods of accounting for costs and income from property insurance at agricultural enterprises] *Molodyj vchenyj*, vol. 5 (57), pp. 699–703. Available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5/162.pdf> (accessed 18 July 2022).
12. Nesenko P. Gh., Cukanov O. Ju. (2005) Oblik zbytkiv, formuvannja nadzvychajnykh dokhodiv i vytrat u siljghospvyrobnykiv u zv'jazku zi stykhiynym lykhom [Accounting for losses, formation of extraordinary income and expenses for agricultural producers in connection with a natural disaster] *Oblik i finansy APK: osvithnij portal*. Available at: <https://magazine.faaf.org.ua/oblik-zbitkiv-formuvannja-nadzvichaynih-dohodiv-i-vitrat-u-silghospvyrobnykiv-u-zv-ya> (accessed 19 July 2022).
13. Jermolajeva M.V. (2022) Nadzvychajni podiji v obliku i zvitnosti [Extraordinary events in accounting and reporting] *Proceedings of the Aktualni problemy ta perspektyvy rozvytku obliku, analizu ta kontrolju v socialjno-orijentovanih systemi upravlinnja pidpryjemstvom: V vseukrajinsjka naukovo-praktychna konferencija (Ukraine, Poltava, April 14–15, 2022)*, Poltava: PSAU, pp. 93–95.
14. Systems for business (2022). Znyshheno posivy cherez vijnu? Njuansy opodatkuvannja ta oblik spysannja [Crops destroyed by war? Nuances of taxation and write-off accounting]. Available at: <https://sys2biz.com.ua/news/znyshheno-posivy-cherez-vijnu-nyuansy-opodatkuvannja-ta-oblik-spysannja/> (accessed 17 July 2022).
15. Navchaljno-Naukovyj Centr «Instytut aghrarnoi ekonomiky», Instytut obliku ta finansiv (2022). Metodychni rekomendacii z fiksuvannja prjamoji shkody, zavdanoji siljsjoghospodarsjkykh pidpryjemstv vnaslidok zbrojnoji aghresiji rosijjskoji federaciji [Methodological recommendations for recording direct damage caused to agricultural enterprises as a result of the armed aggression of the Russian Federation]. Available at: http://www.aau.org.ua/media/publications/1859/files/Losses_2022_04_28_13_34_46_772662.pdf (accessed 17 July 2022).
16. Ghoraj O. S. (2018) Bukhghaltersjkyj oblik zobov'jazanj ta aktyviv, shho vtracheno abo poskodzheno v rezul'tati bojovykh dij ta okupaciji derzhavnykh terytorij [Accounting of liabilities and assets lost or damaged as a result of hostilities and occupation of state territories]. *Investyciji: praktyka ta dosvid*, no. 2, pp. 69–77. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2018/15.pdf (accessed 18 July 2022).